

Biblia, ekumenizm, duchowość. W poszukiwaniu jedności chrześcijan

Przemysław Sawa, dr

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0001-5634-3078>

<https://doi.org/10.18778/8220-942-6.05>

Jednym z ważniejszych wyzwań dla współczesnego chrześcijaństwa pozostaje służba na rzecz jedności. Niestety, podziały z przeszłości i te powstające nadal przeszkadzają w dawaniu wiarygodnego świadectwa wiary w Jezusa Chrystusa w świecie coraz bardziej religijnie i światopoglądowo pluralistycznym. Dlatego właściwie odczytana Jezusowa modlitwa o jedność, świadectwo pierwszego Kościoła oraz podążanie za pragnieniami wzbudzanymi przez Ducha Świętego w ochrzczonych wzywają chrześcijan XXI wieku do odważniejszego niż dotąd wychodzenia w stronę nie tyle jednolitości, ile pojednanej różnorodności. Kluczowe dla tej sprawy jest pozytywne współlistnienie Kościołów i wspólnot eklezjalnych, troska o życie duchowe, wymiana darów i realne współdziałanie, a to już nie jest proste w każdym przypadku. Jednak dla tej niełatwej drogi nie ma alternatywy.

Wobec tego wciąż konieczna jest koncentracja na tym, co wspólne: Biblii, osobistej relacji z Jezusem Chrystusem i wspólnotowym charakterze wiary. Postawiona w temacie triada *Biblia, ekumenizm, duchowość* wyznacza właściwy kierunek w poszukiwaniu jedności chrześcijan. I choć nie brakuje różnic w rozumieniu szczegółowych kwestii (np. autorytetu Biblii, Kościoła, możliwości wymiany darów duchowych czy niezbędnych komponentów duchowości), to jednak wciąż możliwa jest wspólna droga, wzajemna inspiracja i współdziałanie w obszarach, które nie budzą napięć oraz dawanie czytelnego świadectwa o znaczeniu życia skoncentrowanego wokół Jezusa Chrystusa.

1. Miejsce Pisma Świętego w życiu chrześcijan

Wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa (Rz 10,17). Pozostając w wierności temu słowu, wszystkie wspólnoty chrześcijańskie, niezależnie od teologicznych preferencji, uznają wartość Pisma Świętego, choć różnie rozkładają akcenty w kwestii jego miejsca w całości życia wewnętrznego.

1.1. Nie lud książki, ale lud Słowa Wcielonego

Benedykt XVI, pisząc o miejscu Słowa Bożego w życiu Kościoła, stwierdził:

Słowo Pana trwa na wieki. Właśnie to słowo ogłoszono wam jako Dobrą Nowinę (1 P 1,25; por. Iz 40,8). To stwierdzenie z Pierwszego Listu św. Piotra, nawiązujące do słów proroka Izajasza, ukazuje nam tajemnicę Boga objawiającego się przez dar swojego Słowa. Słowo to, trwające na wieki, weszło w czas. Bóg wypowiedział swoje odwieczne Słowo w sposób ludzki; Jego Słowo stało się ciałem (J 1,14). Oto dobra nowina (Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 2010: 1).

Pod tymi zdaniami mogliby podpisać się wszyscy chrześcijanie. W centrum chrześcijaństwa leży przecież doświadczenie miłości Boga objawionej najpełniej w Jezusie Chrystusie oraz życie w Duchu Świętym. To wymiar personalny, a nie rzeczowy. Wbrew temu, co twierdzą muzułmanie o Żydach i chrześcijanach, którzy, skoro koncentrują się wokół Biblii, są ich zdaniem ludem książki (arab. *Ahl al-Kitâb*), chrześcijanie tak siebie nie widzą. Oni stanowią lud Słowa Wcielonego. Trafnie wyartykułował to biskup Grzegorz Ryś w zakończeniu katechez neokatechumenalnych w kościele franciszkanów w Krakowie w dniu 10 grudnia 2015 roku:

Chrześcijanie nie są ludem książki [...], ale jeżeli już, to ludem Słowa Wcielonego. Pismo się pojawiło w konkretnym czasie, ja zawsze się śmieję, że Pan Bóg pisze zawsze książkę na końcu, długo z człowiekiem rozmawia, a w końcu to zostanie spisane. [...] To jest książka bardzo czcigodna, ale tylko książka, to jest Pismo, to nie jest słowo Boga. Słowo Boga macie w uszach. Bóg jest słowem, to znaczy, że jest zdolnością do rozmowy. Bóg nie mówi sam do siebie, jest Słowem przeznaczonym do rozmowy...¹.

Wobec tego na Słowo Boże nie można patrzeć w sposób przedmiotowy. Chodzi tu o Jezusa Chrystusa – doświadczenie spotkania z Nim rzuca światło na spisany tekst natchniony i stanowi podstawowe kryterium interpretacyjne².

¹ Cytat za: Kraków. *Lud Słowa Wcielonego*, <https://www.franciszkanie.pl/artykuly/krakow-lud-slowa-wcielonego> (dostęp: 22.05.2021).

² Bóg „dał nam bowiem swego Syna, który jest jedynym Jego Słowem – bo nie posiada innego – i przez to jedno Słowo powiedział nam wszystko naraz...” (Jan od Krzyża, 2014: 332–333).

Inaczej Biblia zostaje tylko zabytkiem kultury, a jej czytanie nie przyniesie oczekiwanych skutków.

W tym kontekście nie dziwi fakt, że każdy więc chrześcijanin, niezależnie od przynależności konfesyjnej, wezwany jest do osobistej relacji z Bogiem przez Jezusa Chrystusa, zgodnie z przesłaniem św. Jana:

życie objawiło się. Myśmy je widzieli, o nim świadczymy i głosimy wam życie wieczne, które było w Ojcu, a nam zostało objawione – oznajmiamy wam, cośmy ujrzeli i usłyszeli, abyście i wy mieli współuczestnictwo z nami. A mieć z nami współuczestnictwo znaczy: mieć je z Ojcem i Jego Synem Jezusem Chrystusem (1 J 1,2–3).

Kluczowe dla tej relacji są wiara w Jezusa Chrystusa, Boga-człowieka i przeżywanie własnego życia w sprzężeniu duchowego i fizycznego (doczesnego) wymiaru. To inkarnacyjny (chrystologiczny) charakter chrześcijańskiej duchowości (Szymik, 2000).

1.2. Razem, choć z różnymi akcentami

Chrześcijanie cenią Pismo Święte, choć w odmienny sposób pojmują jego miejsce w życiu Kościoła i poszczególnych wiernych. Dla Kościoła katolickiego Pismo Święte i Tradycja³ są ściśle ze sobą powiązane. Sobór Watykański II przypomniał, że „Święta Tradycja i Pismo święte ściśle łączą się z sobą i przenikają... wypływają z tego samego Bożego źródła, zespalają się jakby w jedno i zmierzają do jednego celu” (Sobór Watykański II, 2008b: 9). Nie są to dwa źródła prawdy ani jakieś przeciwieństwa. Doktryna katolicka akcentuje wzajemne sprzężenie tych elementów, co umożliwia Duch Święty: „Święta Tradycja słowo Boga, powierzone Apostołom przez Chrystusa Pana i Ducha Świętego [...], aby w swoim przepowiadaniu oświeceni Duchem prawdy, wiernie go strzegli, ukazywali je i szerzyli” (tamże). Wobec tego dla Kościoła katolickiego Słowo Boże ma wielkie znaczenie, choć zawsze przyjmowane jest ono w kontekście wspólnotowym, który łączy się z wymiarem osobistym. Dlatego pierwszą przestrzenią przyjmowania Słowa Bożego i kształtowania duchowości jest liturgia. Posoborowa reforma liturgiczna dowartościowała Pismo Święte, wprowadzając więcej biblijnych perykop: w niedziele i uroczystości przewidziane są dwa czytania (ze Starego i z Nowego Testamentu; w okresie

³ Nie chodzi tyle o zwyczaje czy ludzkie tradycje, choć oczywiście mają one swoje znaczenie, ale o całe dziedzictwo wiary i jej zrozumienia, będącego darem Ducha Świętego doprowadzającego do prawdy, do pogłębienia. Tak rozumianą Tradycję tworzy nauczanie soborów, synodów, liturgii. Cechą jest jej publiczny charakter oraz otwarcie na rozwój. Odróżnić ją trzeba od rozmaitych tradycji teologicznych, dyscyplinarnych, liturgicznych czy duchowych. Więcej o katolickim rozumieniu Tradycji zob. Morales, 2006: 171–194.

wielkanocnym oba z Nowego), psalmu i Ewangelii; w pozostałe dni jedno czytanie, psalm i Ewangelia. Jednocześnie, rewidując liturgię innych sakramentów, podkreślono znaczenie czytań biblijnych; podobnie rzecz ma się z obrzędami poświęceń i błogosławieństw (*Obrzędy błogosławieństw...*, 2010).

Warto także zauważyć rozwój katolickiej duchowości biblijnej. Niewątpliwie już dziewiętnastowieczny ruch liturgiczny nie tylko koncentrował się na przybliżeniu wiernym liturgii, ale także zamieszczał fragmenty Pisma Świętego w mszalikach dla wiernych. Oprócz tego do odważniejszego spoglądania w stronę Biblii przyczyniła się encyklika *Providentissimus Deus* Leona XIII, poświęcona studiom biblijnym. Papież, odwołując się do Soboru Trydenckiego, przypomniał katolicką naukę o tym, że interpretując Słowo Boże, należy uwzględniać nauczanie Magisterium Kościoła,

by w rzeczach wiary i obyczajów, należących do zbudowania nauki chrześcijańskiej, ten sens Pisma św. uważać za prawdziwy, który przyjmowała i przyjmuje Święta Matka Kościół, do którego należy sąd o prawdziwym sensie i tłumaczeniu Pisma św., i dlatego nikomu nie wolno tłumaczyć Pisma św. sprzecznie z tym znaczeniem albo z jednymyślnym zdaniem Ojców (Leon XIII, Encyklika *Providentissimus Deus*, 2003: 22).

Niemniej dopiero otwarcie wyrastające z Soboru Watykańskiego II oraz rozwój ruchów odnowy Kościoła doprowadziły do upowszechnienia Pisma Świętego wśród szerokiej grupy katolików, podkreślając fakt, że w Słowie Bożym wyrażone jest wydarzenie zbawcze dotyczące konkretnego człowieka (Boriello i in., 1998: 328–330). W tym apostołacie szczególne miejsce przypada wspólnotom neokatechumenalnym, Odnowie Charyzmatycznej, Szkołom Ewangelizacji św. Andrzeja, Ruchowi Światło-Życie oraz różnym centrom formacji biblijnej.

Łączenie Pisma Świętego z Tradycją doktrynalną i liturgiczną jest charakterystyczne również dla Kościołów prawosławnych. Zasadniczo chodzi o przemodlenie Słowa Bożego podczas celebracji liturgicznych, Boskiej Liturgii i innych, których hymny, tropariony czy kondakiony⁴ wyrastają z modlitwy Kościoła jako wspólnoty i modlitwy osobistej wielu wiernych. Trafnie ujął to wybitny prawosławny teolog, Paul Evdokimov:

Bóg chciał, aby Chrystus uformował Ciało, w którym Jego słowa będą dźwięczeń rzeczywistości jako słowa życia, a więc należy czytać Biblię i słuchać Boga jedynie w Chrystusie, czyli wewnątrz Jego Ciała, w Kościele. Stąd, gdy wierny bierze Biblię, to właśnie a priori stawia ich oboje w Kościele [...] (Evdokimov, 2003: 200)⁵.

⁴ Troparion to krótki hymn liturgiczny w tradycji bizantyjskiej, zbudowany z kilku wersów, wyrażający sens danego święta lub ukazujący jakieś wydarzenia z życia wspomnianego świętego. Podobną formą jest kondakion (kontakion), pierwotnie składający się z 24 pieśni rozpoczynających się od kolejnych liter alfabetu greckiego, z czasem skracany. Kondakion jest pieśnią ku czci święta lub świętego, zawierającą główne motywy dnia liturgicznego.

⁵ „Jeżeli się zaś stawia Biblię ponad Kościołem, fałszuje się postawę normatywną, wynikającą z woli samego Pana, by Biblię czytać w Kościele” (Evdokimov, 2003: 201).

W tym kontekście Słowo Boże, przemodlone w osobistej modlitwie oraz przyjęte przez Kościół, wyrażone w modlitwie liturgicznej, stanowi źródło życia duchowego. Oczywiście, mają swoje miejsce różne spotkania biblijne czy katechetyczne, niemniej punktem centralnym jest zawsze celebrowanie Eucharystii i nabożeństw. Wymowny znak tej duchowości biblijnej to złożenie Ewangeliarza na prestonie (ołtarzu) oraz sprawowanie ofiary eucharystycznej przed postawioną księgą Ewangelii.

Z kolei w tradycjach poreformacyjnych (protestanckich) zwiastowanie Słowa Bożego jest głównym elementem publicznych nabożeństw; kazanie służy budowaniu jedności wiernych z Bogiem i wiernych między sobą, gdyż Słowo Boże jest żywe, stałe i przemieniające wierzących⁶. Dla społeczności luteranckiej głoszenie Słowa Bożego jest formą udzielania Ducha Świętego⁷, a połączone z celebrowaniem Wieczerzy Pańskiej głęboko daje ochrzczonego udział w zbawczych owocach ofiary Chrystusa. Głoszenie Słowa Bożego jest także ważne dla wspólnot ewangelikalnych, dla których kazanie, obok spontanicznego uwielbienia i śpiewu, to zasadnicza część spotkania modlitewnego, a w osobistym życiu wiary stanowi codzienny duchowy pokarm. Dlatego dla chrześcijan protestantów biblijność jest w sumie wyłącznym źródłem duchowości – Pismo Święte przyjmują jako jedyną normę wiary i źródło życia duchowego (Zieliński, 2013: 171–213). Już William Chillingworth (1602–1644) stwierdził: „Biblia, powiadam, Biblia jedynie, jest religią protestantów” (cyt. za: Pasek, 2014: 31)⁸. Nie dziwi więc fakt, że w kościołach czy miejscach modlitwy wspólnot protestanckich w centralnym miejscu znajduje się otwarta Biblia niejako zamiast katolickiego tabernakulum.

Warto jeszcze zaznaczyć, że zwyczaj umieszczania otwartej Biblii czy Ewangeliarza w miejscu odpowiednio wyeksponowanym staje się coraz częściej praktyką w Kościele katolickim, np. w archidiecezji poznańskiej. Wyraża to wiarę w moc Słowa Bożego⁹, co przekłada się na postulat Benedykta XVI, „aby księga zawiera-

⁶ Biblia „to księga żywa, ale jednocześnie stała w swym przesłaniu. Aktywnie działa – jej czytanie wnosi konkretny wpływ w życie tu i teraz, odpowiada na pytania i dynamicznie rozwijające się życie. [...] kiedy ją czytam, ona czyni mnie innym dla Boga – czyli świętym w moim codziennym życiu” (Wichary, 2016: 9).

⁷ „Albowiem przez Słowo i sakramenty, jak gdyby przez środki, udzielany jest Duch Święty, wzniecający wiarę, gdzie i kiedy Bóg zechce, w tych, co słuchają Ewangelii. [...] Kościoły nasze potępiają anabaptystów i innych, którzy sądzą, że Duch Święty zstępuje na ludzi bez zewnętrznego słowa, przez własne ich przygotowania i uczynki” (*Wyznanie augsburskie*, 2003: V, s. 144). Wiarę w ludzkich sercach budzi „Duch Święty przez głoszenie Ewangelii świętej i potwierdza przez przyjmowanie sakramentów” (*Katechizm Heideberski*, 1988: 44).

⁸ „...chrześcijanin ewangelikalny całkowicie poddaje się Biblii. [...] Jest on człowiekiem jednej księgi. Od niej rozpoczyna i jej się poddaje. Stanowi ona jego autorytet. Nie rozpoczyna od jakiegokolwiek autorytetu pozabiblijnego. Ogranicza się i podlega całkowicie nauczaniu Biblii” (Lloyd-Jones, 2015: 40).

⁹ „Kościół zawsze otaczał czcią Boże Pisma, podobnie jak i samo Ciało Pańskie. Zwłaszcza w liturgii świętej bierze ciągle chleb życia ze stołu Bożego słowa i Ciała Chrystusowego i podaje wierzącym” (*Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, 2008: 21).

jąca słowo Boże miała widoczne i poczesne miejsce w świątyni chrześcijańskiej, w taki jednak sposób, by centralnym miejscem było tabernakulum...” (Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 2010: 68). Można w tym widzieć przełamanie długiego stereotypu: katolicy mają Eucharystię i adorację, a protestanci Biblię.

2. Rozwijające się współczesne formy ekumenizmu

Widząc główne filary duchowości biblijnej poszczególnych tradycji chrześcijańskich oraz poszukując dróg ich zbliżenia, trzeba ocenić stan służby na rzecz jedności chrześcijan oraz określić istotne komponenty ekumenizmu doktrynalnego, oficjalnego, duchowego (w tym biblijnego) i relacyjnego.

2.1. Ekumenizm instytucjonalny i doktrynalny

Ruch ekumeniczny zrodził się w środowiskach protestanckich na terenach misyjnych. To pragnienie jedności, współpracy i wspólnego świadectwa zaowocowało powołaniem Światowej Rady Kościołów w 1948 roku. Kościół katolicki zachowywał początkowo dystans wobec ekumenizmu, niemniej dzięki otwartej postawie Jana XXIII powstał w 1960 roku Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan, pracujący do 1988 roku (od 1966 roku włączony w Kurię Rzymską), kiedy to Jan Paweł II przemianował go na Papieską Radę ds. Popierania Jedności Chrześcijan, podnosząc tym samym rangę tego gremium.

Kluczowym dla otwarcia Kościoła katolickiego na ruch w kierunku jedności chrześcijan był Sobór Watykański II¹⁰; w sposób szczególny znalazło to wyraz w *Dekrecie o ekumenizmie*, w którym zawarto katolickie zasady ekumenizmu. Wśród nich znajdują się: objawienie miłości Bożej w Jezusie Chrystusie i dar Ducha Świętego; wybranie apostołów oraz misja głoszenia Ewangelii, sprawowania sakramentów i służby miłości; jedno imię chrześcijan, mimo różnic doktrynalnych czy dyscyplinarnych; znaczenie posługi papieskiej jako cementującej jedność Kolegium apostołskiego (biskupów); konieczność wspólnej modlitwy, słowa i działań oraz oczyszczenia języka z tego, co niewłaściwie wyraża sytuację niekatolików lub utrudnia wzajemny dialog; dążenie do własnej doskonałości (Sobór Watykański II, 2008a: 2–4). Podejmowane w tym duchu zaangażowanie ekumeniczne stymulowane było przez kolejne dokumenty Kościoła, m.in. encyklikę Jana Pawła II *Ut unum sint* czy *Dyrektorium ekumeniczne*, a najnowsze wskazówki znajdują się w dokumencie Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan z 2020 roku adresowanym do biskupów pt. *Il vescovo e l'unità dei cristiani: vademecum ecumenico*.

¹⁰ Zwartą historię ekumenizmu zob. Salamon, 2000: 7–20.

W tym kontekście trzeba widzieć rozwój bilateralnych i szerszych dialogów teologicznych. Wielkim owocem jednego z nich było podpisanie w dniu 31 października 1999 roku przez Światową Federację Luterzańską i Papieską Radę ds. Popierania Jedności Chrześcijan *Deklaracji o usprawiedliwieniu*. W 2006 roku dokument ten został przyjęty przez Światową Radę Metodystyczną, a w 2017 przez Światową Wspólnotę Kościołów Reformowanych. Wydarzenia te są przełomowe. Choć wciąż istnieją różnice w podejściu do niuansów teologicznych (np. zranienie czy zepsucie natury ludzkiej), to jednak kluczowe jest wspólne wyartykułowanie prawdy o darmowości zbawienia przez łaskę Chrystusa oraz o pierwszeństwie usprawiedliwiającego działania Boga. To najważniejszy punkt Nowego Testamentu; stanowi on fundamentalną część głoszenia kerygmatycznego (ewangelizacji).

Innym obszarem ekumenizmu instytucjonalnego są spotkania modlitewne oraz różne inne inicjatywy. Sztandarowym wydarzeniem jest zainicjowany przez protestantów w 1908 roku Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, do którego później dołączyli katolicy. Materiały biblijno-modlitewne od 1966 roku przygotowywane były przez Komisję „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów oraz Sekretariat, a potem Papieską Radę ds. Popierania Jedności Chrześcijan, a od 1975 roku jest to zadanie poszczególnych grup chrześcijan z różnych krajów. Czytanie Słowa Bożego, rozważanie go (kazanie) oraz modlitwa stanowią główne elementy tych pastoralnych pozycji.

2.2. Ekumenizm duchowy i relacyjny

Ważną formą ekumenizmu jest ten określany jako duchowy i relacyjny. Chodzi o wymianę duchowych darów i doświadczeń, przenikanie różnych prądów pobożnościowych czy teologicznych (co nie oznacza niwelowania różnic doktrynalnych) oraz wzajemne relacje na różnych poziomach życia ludzi, nie tylko biskupów, zwierzchników i duchownych, ale także wiernych na poziomie parafii i zboru: zwyczajne nieoficjalne kontakty, gościnność modlitewną, współdziałanie w odpowiadaniu na potrzeby lokalnych społeczności. Używając języka symbolicznego, można powiedzieć, że ten relacyjny ekumenizm to bycie na poziomie nóg (służby i drogi), a nie głowy (doktryny). Trafnie wyraził to papież Franciszek, przemawiając do katolickich charyzmatyków:

Dziś pilniej niż kiedykolwiek potrzebna jest jedność chrześcijan, zjednoczonych przez dzieło Ducha Świętego w modlitwie i w działaniu na rzecz najsłabszych. Wędrowanie razem, pracowanie razem. Miłowanie się. [...] I razem staranie się, by wyjaśniać różnice, uzgadniać, ale w drodze! Jeżeli pozostaniemy w miejscu, nie idąc, nigdy, nigdy nie dojdziemy do zgody. Jest tak, ponieważ Duch chce, żebyśmy byli w drodze (Franciszek, *Rozważanie...*, 2017).

Nową formą relacyjnego współistnienia i współdziałania chrześcijan jest też Globalne Forum Chrześcijańskie (zainicjował je w 1998 roku Konrad Reiser, sekretarz Światowej Rady Kościołów, w 2002 roku podpisano *Deklarację celów*, a pierwsze międzynarodowe spotkanie odbyło się w Kenii w dniach 6–9 listopada 2007 roku). Ta ogólnościowa inicjatywa przekłada się na powstanie różnych lokalnych forów, m.in. Polskiego Forum Chrześcijańskiego¹¹. Obie rzeczywistości nie stanowią formalnych organizacji, ale są przestrzenią spotkania, modlitwy, współdziałania, wymiany opinii w zakresie teologicznych i społecznych kwestii, wspólnego odpowiadania na potrzeby współczesności, dawania świadectwa szacunku chrześcijan wobec siebie, odpowiedzialności za dar wiary i ewangelizację świata. W centrum tych działań jest wspólna refleksja nad Słowem Bożym i umiejętność odczytanie go w kontekście wyzwań dzisiejszych czasów. Warto też odnotować, że znamienym jest fakt zaangażowania w rzeczne fora wielu wspólnot ewangelicznych, dotąd zdystansowanych wobec ekumenizmu¹².

Od innej strony, zwłaszcza przez doświadczenie szeroko rozumianej katolickiej Odnowy Charyzmatycznej, ekumenizm przybrał charakter bardziej duchowy, relacyjny, połączony z prawdziwą wymianą darów. W tym wszystkim kluczowe miejsce zajmuje Pismo Święte, ważne dla wszystkich partnerów dialogu. Warto wiedzieć, że to właśnie to ożywienie biblijne i służba na rzecz jedności chrześcijan są jednymi z darów Odnowy. Nawet już samo jej pochodzenie ma ekumeniczny charakter. Dlatego „Odnowa w Duchu Świętym, której jesteśmy dziś świadkami, w większości Kościołów i denominacji chrześcijańskich okazuje się być jednorodnym wydarzeniem duchowym, zdolnym pojednać chrześcijan między sobą” (*Przyjdź Duchu Święty*, 1998: 115). Chodzi o bardzo konkretny styl życia: osobistą i wspólnotową, duchową lekturę Biblii, udział w różnych spotkaniach biblijnych, odwoływanie się do Pisma Świętego we wszystkich aktywnościach duszpasterskich, modlitwę spontaniczną wyrastającą ze Słowa Bożego, jasne świadectwo wiary w to, że jest ono żywe i skuteczne.

2.3. Ekumenizm biblijny na przykładzie Polski

Trosce o Pismo Święte i poszukiwanie jego głębszego rozumienia przez chrześcijan służą konkretne ekumeniczne inicjatywy. Bardzo cenne są w tym obszarze polskie doświadczenia. Wydarzeniem unikatowym w wymiarze światowym stało się

¹¹ Przykładem modlitwy i działania są konferencje organizowane przez Polskie Forum Chrześcijańskie. Pierwsza: Jeden Duch, różne dary, wspólne dobro, <http://wst.kei.pl/wsts/event/11749/> (dostęp: 25.05.2021). Druga: *Na falach Ducha. Wyzwania pentekostalizacji*, <https://ekumenia.pl/aktualnosc/konferencja-o-pentekostalizacji/> (dostęp: 25.05.2021). Trzecia: *Godność osób oraz szacunek dla życia*, <https://pfch.wsts.edu.pl/> (dostęp: 25.05.2021).

¹² Zob. *Global Christian Forum*, <https://globalchristianforum.org/> (dostęp: 25.05.2021).

wydanie w 2017 roku przez Towarzystwo Biblijne w Polsce *Biblii Ekumenicznej*, przygotowanej przez tłumaczy z różnych denominacji. Aprobaty i wsparcia udzieliли zwierzchnicy polskich wspólnot: Kościoła Rzymskokatolickiego, Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego, Kościoła Polskokatolickiego, Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Kościoła Chrześcijan Baptystów, Kościoła Zielonoświątkowego, Kościoła Zborów Chrystusowych (dzisiejsza nazwa to: Kościół Chrystusowy w Rzeczypospolitej Polskiej), Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego (choć adwentyści nie podpisali wydania ksiąg deuterokanonicznych). Publikacja została wydana w dwóch wersjach: z księgami deuterokanonicznymi i bez nich. Warto odnotować, że część wspólnot protestanckich zaczęła używać tego wydania podczas celebracji liturgicznych.

Ta jedność wokół Słowa Bożego jest więc pozytywnym znakiem dla wzajemnej przyjaźni między chrześcijanami oraz poszukiwania nowych dróg w stronę pojednania.

3. Perspektywy rozwoju duchowego ekumenizmu i wymiany darów duchowych

Ruch ekumeniczny nabiera nowych kształtów, co wiąże się z przenikaniem różnych form duchowości. W sposób szczególny wpisują się w to katolickie wspólnoty charyzmatyczne i protestanckie wspólnoty ewangelikalne.

3.1. Sposób głoszenia Słowa Bożego

Głoszenie (zwiastowanie) Słowa Bożego jest fundamentalne dla dzieła ewangelizacji i formacji chrześcijańskiej. Z jednej strony chodzi o czytanie Pisma Świętego, indywidualnie i podczas zgromadzenia liturgicznego (modlitewnego), a z drugiej o tłumaczenie Biblii w czasie homilii (kazania). Doświadczenie ewangelizacyjne i charyzmatyczne (pentekostalne) modyfikuje zasadniczo sposób wypowiedzi. O ile w tradycyjnym ujęciu chodzi o pouczenie w wierze na bazie czytanego Słowa Bożego, o tyle nowy styl jest bardziej spersonalizowany. Ewangelikalni kaznodzieje protestanczy czy katoliccy duchowni związani z nurtem nowej ewangelizacji zwracają się bardziej przez „ty”, „dla ciebie” niż tradycyjne „my” czy „wy”. Jednocześnie podkreślają doświadczenie mocy Słowa Bożego „tu i teraz”. Homilia (kazanie) nie jest więc wykładem czy jedynie pouczeniem teologiczno-moralnym. Powinna stać się ona duchową przestrzenią dla dialogu człowieka z Bogiem. Ma to tym większe znaczenie, uwzględniając fakt, że głoszenie kerygmatyczne skierowane jest przede wszystkim do woli człowieka, dzięki czemu słuchacz (uczestnik)

identyfikuje się z odbieraną treścią, poddaje swoje życie Słowu Bożemu i pozwala, by wywarło ono odpowiedni skutek.

Mówiąc o sposobie głoszenia, warto pamiętać jeszcze o istotnej zasadzie: „Kościół nie ponosi porażki ze względu na przesłanie, które głosi, ale może ponieść porażkę w sposobie jego głoszenia” (Szkola Ewangelizacji św. Andrzeja, 2011: 13). Dlatego konieczne jest wykorzystywanie metody aktywnej (uczestniczącej), dzięki której ludzie stają się uczestnikami, a nie biernymi odbiorcami treści. Pomocą w tym może być ukierunkowanie na wszystkie władze człowieka, a więc rozum, wolę, emocje i uczucia, wzrok, dotyk. Ważne staje się zatem powiązanie głoszenia z obrazem, symbolem czy jakimś działaniem uczestników (choćby zaangażowaniem w modlitwę). To nawiązanie do ewangelicznego modelu ewangelizacji.

3.2. Apostolat biblijny

Ważnym obszarem jest apostołat biblijny. Przykładami podejmowanych inicjatyw mogą być: wspólne świadectwo chrześcijan o znaczeniu Pisma Świętego, tygodnie biblijne, maratony czytania Pisma Świętego, konferencje popularyzujące nie tylko czytanie, ale osobisty związek ze Słowem Bożym. W przypadku duszpasterstwa dzieci i młodzieży cenną inicjatywą jest Międzynarodowy Ekumeniczny Konkurs Biblijny „Jonasz” organizowany przez rzymskokatolicką diecezję bielsko-żywiecką i ewangelicko-augsburską diecezję cieszyńską, w którym biorą udział przedstawiciele także innych wspólnot chrześcijańskich. Stanowi to znaczącą formę zachęty do poznawania różnych ksiąg Pisma Świętego oraz kształtowania mentalności biblijnej, gdyż w konkursie nie chodzi tylko o wiedzę, a o stworzenie okazji do pogłębionej refleksji i modlitwy.

Szczególnym wyzwaniem pozostaje wzbudzanie wśród chrześcijan, zwłaszcza z Kościołów historycznych, pragnienia codziennego osobistego czytania i rozważania Pisma Świętego, zainteresowania kursami biblijnymi oraz różnymi aktywnościami duchowymi. Chodzi o to, by ochrzczeni rozwijali mentalność biblijną, a swoje życie ściśle wiązali ze Słowem Bożym. W Kościele katolickim służy temu Niedziela Słowa Bożego, Niedziela Biblijna czy Tydzień Biblijny. Wydarzenia te w niejednym miejscu mają charakter coraz bardziej ekumeniczny.

Upowszechnianie Biblii domaga się również innych działań promocyjnych: chodzi o dostępność Pisma Świętego. Choć obecnie nabycie egzemplarzy Biblii nie stanowi problemu, to jednak pomocne mogą być różne projekty biblijne, m.in. Biblia audio¹³, platforma SzukajacBoga¹⁴, Biblia w 90 dni¹⁵ czy BibleProject¹⁶.

¹³ <https://www.bibliaaudio.pl/> (dostęp: 27.05.2021).

¹⁴ <https://platforma.szukajacboga.pl/> (dostęp: 27.05.2021).

¹⁵ <http://www.bibliagodni.pl/> (dostęp: 27.05.2021).

¹⁶ <https://www.bibleproject.com/polish/#!> (dostęp: 27.05.2021).

3.3. Formy modlitwy wspólnotowej i osobistej

Pismo Święte stanowi istotny element duchowości ruchów odnowy Kościoła katolickiego oraz wspólnot wyrastających z doświadczenia Reformacji. Żywa obecność Biblii charakteryzuje grupy Odnowy Charyzmatycznej, kursy ewangelizacyjno-formacyjne Szkół Ewangelizacji św. Andrzeja, doświadczenie spotkań biblijnych i osobistej praktyki rozważania Słowa Bożego w ramach tzw. Namiotu Spotkania w Ruchu Światło-Życie (Blachnicki, 2010), praktyki Drogi Neokatechumenalnej, koncentrującej się wokół triady *Słowo-Liturgia-Wspólnota*, np. skrutacja Biblii czy tzw. echo Słowa na początku homilii podczas liturgii, czyli dzielenie się tym, jak usłyszane Słowo Boże rezonuje w danej osobie (*Droga Neokatechumenalna*, 2008: 34–43). Podczas tych wydarzeń przygotowuje się dla Biblii odpowiednie miejsce, wszystkie tematy opiera się na Słowie Bożym jako źródle i kręgosłupie schematu, promuje się duchową lekturę Pisma Świętego, uczy czytania i zapamiętywania tekstu biblijnego, a także używa się określenia „Jezus Słowo”. Wszystkie te praktyki mogłyby być inspiracją także dla wspólnot protestanckich, gdyż mieszczą się w obszarze ich teologii i duchowości.

Pod względem ekumenicznym cenne są różne formy rozwoju duchowego. Ważne jest tu doświadczenie wspólnoty z Taizé¹⁷, koncentrującej się wokół rozważania Słowa Bożego oraz modlitwy przez ciszę i śpiew kanonów i ościn. Chrzęścijanie, zwłaszcza młodzi, niezależnie od przynależności eklezjalnej, mogą spotkać się razem na poziomie duchowym. Widać to nie tylko w czasie pobytu w Taizé, ale także podczas organizowanego przez wspólnotę na przełomie grudnia i stycznia Europejskiego Spotkania Młodych.

Inną formą modlitwy zakorzenionej biblijnie jest medytacja. Wśród społeczności o międzynarodowym zasięgu znajdują się Światowa Wspólnota Medytacji Chrześcijańskiej założona przez o. Johna Maina, a rozwijania obecnie przez o. Laurence’a Freemana¹⁸, Ruch Odnowy Kontemplacyjnej zainicjowany przez trapistę o. Thomasa Keetinga, promujący *lectio divina* i modlitwę głębi¹⁹, szkoły Modlitwy Jezusowej²⁰, rekolekcje ignacjańskie i rekolekcje *lectio divina*. W Polsce duże znaczenie w tym zakresie mają Ośrodek Medytacji Chrześcijańskiej w Opactwie Benedyktynów w Lubiniu²¹, jezuickie domy rekolekcyjne czy Centrum Formacji Duchowej prowadzone przez księży salwatorianów²².

¹⁷ Zob. <https://www.taize.fr/pl> (dostęp: 27.05.2021).

¹⁸ <https://wccm.org/> (dostęp: 26.05.2021); www.wccm.pl (dostęp: 26.05.2021).

¹⁹ <https://www.contemplativeoutreach.org/> (dostęp: 26.05.2021); <https://www.odnowa.kontemplacyjna.com/ruch-odnowy-kontemplacyjnej/> (dostęp: 26.05.2021).

²⁰ Przykładem mogą być rekolekcje „Oddychać Imieniem. Modlitwa Jezusowa” prowadzone w tyńieckim Opactwie Benedyktynów, w kontekście liturgii i lektury Słowa Bożego. Zob. <http://domgosci.benedyktyni.com/oddychac-imieniem-modlitwa-jezusowa/> (dostęp: 27.05.2021).

²¹ Zob. <https://lubin-medytacje.pl/aktualnosci/> (dostęp: 27.05.2021).

²² <https://www.cfd.salwatorianie.pl/> (dostęp: 27.05.2021).

Szczególną przestrzenią inspiracji ekumenicznej jest modlitwa charyzmatyczna. Ze Słowa Bożego i uwielbienia rodzi się zachwyt Bogiem, co często wiąże się z modlitwą w językach, będącą bezpojęciowym doświadczaniem Bożej obecności i wchodzenia w jedność z Bogiem; to forma mistycyzmu ewangelikalnego. Towarzysząc temu niejednokrotnie proroctwa czy słowa poznania, dla których kryterium poprawności stanowi zawsze zgodność z Pismem Świętym, a dla katolickich charyzmatyków dodatkowo z nauczaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła²³.

Wyrastającą ze Słowa Bożego jest również współczesna muzyka chrześcijańska, zwłaszcza z gatunku Praise&Worship. Wciąż powstające utwory przekraczają granice poszczególnych denominacji, tworząc nową przestrzeń spotkania. Cechą charakterystyczną jest ich modlitewny klimat, wykorzystanie cytatów biblijnych lub ich parafraz, język bardziej inwokacyjny, mniej opisowy, jak ma to miejsce w przypadku tradycyjnych pieśni czy hymnów. Ułatwia to wejście w kontakt z Bogiem. Jak zauważa Andrzej Siemieniewski: „Wychwalanie i wysławianie Boga przez śpiewanie i granie w konwencji popularnej i lubianej muzyki uchodzi za kulminacyjny moment chrześcijańskiej pobożności, za szczyt modlitwy zgromadzonych wiernych, a niekiedy nawet za cel istnienia Kościoła²⁴”. W grupach charyzmatycznych, katolickich czy protestanckich, практикуje się też, na bazie Biblii oraz uwielbienia, śpiew natchniony i prorocze wychwalanie Boga. To śpiewanie słów, które poszczególni wierni rozpoznają w sobie jako słowo Ducha Świętego, i spontaniczne ich artykułowanie, często na własną melodię, co jednak nie tworzy jakiegś kakofonii, ale stanowi niewyreżyserowaną harmonię dźwięków i słów. Może przybierać to również formę śpiewania modlitwy, w duchu wstawiennictwa, po kolei przez każdego z uczestników. To doświadczenie założonego przez pastora Mike’a Bickle’a Międzynarodowego Domu Modlitwy w Kansas City (IHOP), w którym modlitwa trwa nieprzerwanie (24 godziny przez 7 dni w tygodniu)²⁵.

3.4. Modlitwa i działanie razem

Z modlitwy i wzajemnego wsparcia powinno wypływać działanie. Niewątpliwie to wspólne wychodzenie do świata jest wyzwaniem. O ile bowiem aktywność w kwestiach społecznych, zwłaszcza charytatywnych, nie budzi pytań i wątpliwości, o tyle w przestrzeni ewangelizacji pojawiają się one, co wiąże się z różną wrażliwością duchową i myśleniem teologicznym. Niemniej to właśnie głoszenie kerygmatu, na wzór apostołów, zgodnie ze świadectwem *Dziejów Apostolskich*,

²³ Por. *Wprowadzenie do nauki o Biblii...*, 2010: 345–347; Pindel, 2010: 77–91; Kopeć, 2010: 207–210; Cyran, 2012: 215–286.

²⁴ Siemieniewski, *Prorocze uwielbienie*, http://analizy.biz/apologetyka/index.php-option=com_content&task=view&id=923&Itemid=0.htm (dostęp: 24.08.2022).

²⁵ <http://www.ihopkc.org/prayerroom/about-the-prayer-room> (dostęp: 24.09.2015).

jest szczególnie konieczne w wyjściu chrześcijan w stronę coraz większej grupy osób niewierzących i niepraktykujących. Problemem duszpasterskim jest jednak nie tyle samo głoszenie, ale propozycja wzrostu we wspólnocie. Rodzi się bowiem pytanie o to, którą człowiek ma wybrać²⁶. Ale nawet te trudności nie powinny powstrzymywać starań o ewangelizację w jedności. Wciąż aktualne są słowa Pawła VI, który motywował chrześcijan do wspólnego działania:

Sila ewangelizacji bardzo się pomniejszy, jeśli głosiciele Ewangelii będą podzieleni między sobą, skutkiem różnych przyczyn podziału. [...] Zaprawdę, jeśli Ewangelia, którą głosimy, okaże się rozdarta sporami doktrynalnymi, twierdzeniami sprzecznymi czy potępianiem się wzajemnym chrześcijan – w starciu różnych sądów o Chrystusie i o Kościele, a także różnych opinii na temat społeczeństwa i instytucji ludzkich – to czyż ci, do których zwracamy swoje przepowiadanie, nie ulegną dezorientacji, wprowadzeniu w błąd, a nawet zgorszeniu? (Paweł VI, *Evangellii nuntiandi*, 2001: 77).

Wobec tego niezbędne są wysiłki na rzecz współdziałania, a wcześniej budowania zaufania, braterstwa i jedności między chrześcijanami różnych denominacji. W centrum może stać tylko Jezus Chrystus i Jego prawdziwa obecność, dostępna przez wiarę, którą wzbudza Słowo Boże.

3.5. Świadectwo wiarygodnej interpretacji Słowa Bożego

Ważnym aspektem ekumenizmu jest wspólne świadectwo zdrowego podejścia do Pisma Świętego i przeciwdziałania różnego rodzaju fałszywym i niewiarygodnym ścieżkom; chodzi więc o zbilansowaną duchowość, o właściwych proporcjach. Pierwszy jej obszar to obrona przed sprowadzaniem Biblii do księgi niośzącej przede wszystkim rozwiązania doraźnych problemów, a więc zamknięcia wszystkiego w kręgu doczesności. Przykładem takiej niewłaściwej drogi są interpretacje w duchu teologii wyzwolenia²⁷, tzw. ewangelia sukcesu²⁸, racjonalizm czy skrajna egzegeza feministyczna²⁹. Niebezpieczny jest również liberalizm panujący

²⁶ Ciekawe rozwiązanie przyjęto podczas satelitarnej ewangelizacji ProChrist w 2008 roku, nadawanej z katowickiego Spodka. Uczestników ewangelizacji indywidualnej kierowano w pierwszej kolejności do Kościołów i wspólnot, w których kiedyś przyjęli chrzest czy byli z nimi związani. Niezasadny byłby więc zarzut o jakąkolwiek formę prozelityzmu.

²⁷ Zob. Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, 1994, I, E, 1.

²⁸ Ewangelia sukcesu (ang. *prosperity theology*; *prosperity gospel*) to teologiczny pogląd, rozpowszechniający się w niektórych kręgach amerykańskiego pentekostalizmu (z wpływami na cały świat), utrzymujący, że przyjęcie Ewangelii i nawrócenie skutkują zdrowiem i powodzeniem w wielu wymiarach życia, zwłaszcza w sferze materialnej (finansowej). Pogląd taki jest wykrzywioną interpretacją ewangelicznego tekstu *Ja przyszedłem po to, aby [owce] miały życie i miały je w obfitości* (J 10,10b).

²⁹ Chodzi przede wszystkim o redefinicję podstawowych pojęć chrześcijańskich, zwłaszcza dogmatu trynitarnego.

w niektórych społecznościach, który rodzi się na bazie subiektywnej lektury Biblii bądź odczytania jej w świetle antropocentryzmu, co zawsze będzie zniekształcało orędzie chrześcijańskie. Z drugiej strony zniszczenie i obniżanie wiarygodności chrześcijaństwa przynosi także fundamentalizm biblijny, nieuwzględniający bosko-ludzkiego charakteru Pisma Świętego³⁰. Szkodliwa jest też wybiórcza interpretacja Słowa Bożego, co wyraża się pomniejszaniem czy przemilczaniem niektórych aspektów Objawienia.

Wiarygodność orędzia chrześcijańskiego obniżana jest wreszcie przez akcentowanie różnego rodzaju nadprzyrodzonych doświadczeń. Na gruncie katolickim będzie to przesadna koncentracja na objawieniach prywatnych, niemających autoryzacji Kościoła, generujących negatywny stosunek do świata i przedstawiających fałszywy obraz Boga (np. jako surowego sędziego). Bardzo często z tych nieuznanych orędzi rodzi się neurotyczna pobożność, skoncentrowana na lęku, nieraz buncie wobec Kościoła, i z dziwacznymi praktykami³¹. Z kolei na gruncie pentekostalnym, także w niektórych katolickich wspólnotach charyzmatycznych, daje się czasem zauważyć przesadne ukierunkowanie na proroctwa, słowa poznania czy słowo wiedzy. Oczywiście, Duch Święty daje te charyzmaty i Kościół nie może ich zaniedbywać, niemniej konieczne jest zachowanie należytego porządku z pierwszeństwem Objawienia publicznego (Słowa Bożego) oraz odpowiednia weryfikacja osób posługujących charyzmatycznie. Bez takiego podejścia, niezależnie od denominacji, autentyczne przesłanie chrześcijańskie zostanie przysłonięte przez subiektywne czy fałszywe doznania. Ucierpi na tym także sama służba charyzmatyczna.

4. Wnioski

Czas na wnioski.

- a) Słowo Boże jest fundamentalne dla wszystkich chrześcijan i stanowi przestrzeń ekumenicznego zbliżenia. Wyzwaniem jednak pozostaje odmienne podejście do Biblii. Kościoły katolicki i prawosławne czytają ją w kontekście Tradycji, zwłaszcza dogmatycznej, a wspólnoty poreformacyjne cechuje postępowanie zgodnie z zasadą *sola Scriptura*. Te zasadnicze odmienności nie niwelują jednak perspektywy pojednania.
- b) Szczególnie cenne jest wspólne świadectwo chrześcijan różnych nurtów o personalnym podejściu do Słowa Bożego. W centrum stoi bowiem

³⁰ Fundamentalizm „opiera się na założeniu, że Biblia, będąc natchnionym i wolnym od błędu Słowem Bożym, powinna być odczytywana oraz interpretowana dosłownie we wszystkich szczegółach” (*Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, 1994, I, F). Zob. Misiewicz, 2011: 229–238.

³¹ Przykładem może być grupa skupiona wokół suspendowanego ks. Piotra Natanka.

zmartwychwstały Jezus, wcielony Syn Boży. Wobec tego trudno widzieć w ochrzczonych lud księgi, gdyż są ludem Słowa.

- c) Współczesność domaga się nowych dróg na rzecz jedności chrześcijan. Trwający od ponad 50 lat dialog strukturalny i doktrynalny winien być uzupełniony przez ekumenizm relacyjny i duchowy. Wyraża się on we wzajemnych kontaktach, modlitwie, wymianie duchowych darów, różnych formach modlitwy (m.in. charyzmatycznej) czy apostołacie biblijnym.
- d) Pochylenie nad Słowem Bożym, pragnienie jedności oraz pasja dla ewangelizacji stanowią wyzwanie dla chrześcijan. Dlatego papież Franciszek, przemawiając w siedzibie Światowej Rady Kościołów 21 czerwca 2018 roku, motywując zachęcał chrześcijan:

Jesteśmy wezwani, aby być ludem, który żyje i dzieli się radością Ewangelii, który chwali Pana i służy braciom, z duszą płonąca pragnieniem ukazywania niesłyszanych horyzontów dobroci i piękna tym, którzy jeszcze nie mieli łaski prawdziwie poznać Jezusa. Jestem przekonany, że jeśli wzmoże się zapał misyjny, to wzrośnie także jedność wśród nas (Franciszek, *Przemówienie...*, 2018).

Literatura

- Bebis G. S. (2009), *Święta Tradycja*, [w:] K. Leśniewski (red.), *Prawosławie. Światło ze Wschodu*, Prawosławna Diecezja Lubelsko-Chełmska, Lublin, s. 17–27.
- Benedykt XVI (2010), Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, Wydawnictwo M, Kraków.
- Blachnicki F. (2010), *Namiot Spotkania*, Wydawnictwo Światło-Życie, Kraków.
- Boriello L., della Croce G., Secondin B. (1998), *Historia duchowości. Tom VI. Duchowość chrześcijańska czasów współczesnych*, tłum. M. Pierzchała, Homo Dei, Kraków.
- Cyran W. (2012), *Co mówi Duch do Kościołów. Prorok, prorokowanie i proroctwo wczoraj i dziś*, Wspólnota Przymierza Rodzin „Mamre”, Częstochowa.
- Droga Neokatechumenalna. Statut. Zatwierdzenie definitywne* (2008), Centrum Formacji Wspólnot Neokatechumenalnych Archidiecezji Lubelskiej, Lublin.
- Evdokimov P. (2003), *Prawosławie*, tłum. J. Klinger, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Franciszek, *Przemówienie podczas spotkania ekumenicznego w siedzibie Światowej Rady Kościołów* (21.06.2018), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/gene-wa_21062018.html (dostęp: 27.05.2021).
- Franciszek, *Rozważanie podczas ekumenicznego czuwania modlitewnego z charyzmatykami* (3.06.2017), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/charyzmaty-cy_03062017.html (dostęp: 4.03.2021).
- Jan od Krzyża (2014), *Droga na Górę Karmel*, [w:] tenże, *Dzieła*, tłum. B. Smyrak, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków, s. 171–486.
- Katechizm Heideberski* (1988), Konsystorz Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, Warszawa.
- Kopeć A. (2010), *Dar proroctwa w Kościele*, [w:] K. Guzowski, G. Barth (red.), *Duch Święty w naszej codzienności*, Lublin, s. 201–210.

- Kraków. *Lud Słowa Wcielonego*, <https://www.franciszkanie.pl/artykuly/krakow-lud-slowa-wcielonego> (dostęp: 22.05.2021).
- Leon XIII (2003), Encyklika *Providentissimus Deus*, Te Deum, Warszawa.
- Lloyd-Jones M. (2015), *Kim jest ewangelikalny chrześcijanin?*, tłum. J. Muranty, Fundacja Legatio, Włocławek.
- Morales J. (2006), *Wprowadzenie do teologii*, tłum. P. Rak, Wydawnictwo M, Kraków.
- Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (2000), t. 1 i 2, red. Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, Księgarnia św. Jacka, Katowice.
- Papieska Komisja Biblijna (1994), *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tłum. K. Romaniuk, Pallottinum, Poznań.
- Pasek Z. (2014), *Kultura religijna protestantyzmu*, Wydawnictwo Libron – Filip Lohner, Kraków.
- Paweł VI (2001), Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi*, TUM Wydawnictwo Wrocławskie Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław.
- Pindel R. (2010), *Prawdziwi i fałszywi prorocy. Trud rozeznania*, [w:] K. Guzowski, G. Barth (red.), *Duch Święty w naszej codzienności*, Lublin, s. 77–91.
- Pontificio Consiglio per la Promozione dell'Unità dei Cristiani (2020), *Il vescovo e l'unità dei cristiani: vademecum ecumenico*, Typis Polyglottis Vaticanis, Roma.
- Przyjdź Duchu Święty. Podstawowe dokumenty dotyczące Odnowy w Duchu Świętym w Kościele katolickim* (1998), red. L. J. Suenens, tłum. W. Kuśtra i in., Wydawnictwo M, Kraków.
- Salamon D. (2000), *Krótką panorama ekumeniczna*, „Symposium” 1(6), s. 7–20.
- Siemieniowski A., *Prorocze uwielbienie*, http://analizy.biz/apologetyka/index.php-option=com_content&task=view&id=923&Itemid=0.htm (dostęp 24.08.2022).
- Sobór Watykański II (2008a), *Dekret o ekumenizmie*, [w:] *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski. Nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań, s. 302–333.
- Sobór Watykański II (2008b), *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, [w:] *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski. Nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań, s. 540–565.
- Szkoła Ewangelizacji św. Andrzeja (2011), *Projekt pastoralny*, tłum. Wspólnota Chrystusa Zmartwychwstałego „Galilea”, Stryżawa.
- Szymik J. (2000), *O cudzie Wcielenia, czyli o tym, że Bogu i człowiekowi cudownie jest być razem*, Księgarnia św. Jacka, Katowice.
- Wichary M. (2016), *O co chodzi baptystom?*, Wydawnictwo Słowo Prawdy, Warszawa.
- Wprowadzenie do nauki o Biblii oraz doktryny i praktyki ruchu zielonoświątkowego* (2010), red. E. Bednarczyk, R. Tomaszewski, Warszawskie Seminarium Teologiczne, Warszawa.
- Wyznanie augsburskie* (2003), [w:] *Księgi Wyznaniowe Kościoła Luterńskiego*, Augustana, Bielsko-Biała, s. 143–163.
- Zieliński T. J. (2013), *Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej*, Wydawnictwo Naukowe CHAT, Warszawa.
- <http://www.bibliagodni.pl/> (dostęp: 27.05.2021).
- <https://www.bibliaaudio.pl/> (dostęp: 27.05.2021).
- <https://www.bibleproject.com/polish/#!> (dostęp: 27.05.2021).
- <https://www.cfd.salwatorianie.pl/> (dostęp: 27.05.2021).
- <https://www.contemplativeoutreach.org/> (dostęp: 26.05.2021).
- <http://domgosci.benedyktyni.com/oddychac-imieniem-modlitwa-jezusowa/> (dostęp: 27.05.2021).
- <http://www.ihopkc.org/prayerroom/about-the-prayer-room> (dostęp: 24.09.2015).
- <https://lubin-medytacje.pl/aktualnosci/> (dostęp: 27.05.2021).
- <https://www.odnowakontemplacyjna.com/ruch-odnowy-kontemplacyjnej/> (dostęp: 26.05.2021).
- <https://platforma.szukajacboga.pl/> (dostęp: 27.05.2021).

<https://www.taize.fr/pl> (dostęp: 27.05.2021).

<https://wccm.org/> (dostęp: 26.05.2021).

www.wccm.pl (dostęp: 26.05.2021).

The Bible, ecumenism, spirituality. In search of Christian unity

The search for unity among Christians is still relevant. On the one hand, this stems from the desire for unity expressed by Jesus during the prayer in the Upper Room, and on the other hand, it is about the natural need to be together with others and the credibility of the Christian message. It is not possible to move forward on the road to unity without respect, friendly coexistence or even action. The basis, however, is that every Christian builds a personal relationship with Jesus through the Word of God and a deep and healthy spiritual life. Therefore, contemporary ecumenism must be more spiritual and relational, with a courageous exchange of spiritual gifts and a common fulfillment of the mission entrusted by Christ. This adventure begins in what unites. Undoubtedly, this is the Word of God and the profession of faith in Jesus Christ.

Keywords: Bible, ecumenism, new evangelisation, spirituality, church renewal